

УДК 336.22:352(045)

Нікітішин А. О.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Розглянуто теоретичні та практичні аспекти формування дохідної частини місцевих бюджетів. Досліджено основні джерела наповнення місцевих бюджетів, зокрема за рахунок податкових та неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та за рахунок міжбюджетних трансфертів. Досліджено основні особливості формування місцевих бюджетів в Україні та охарактеризовано місцеві податки і збори як складові місцевого бюджету. Значну увагу звернено на визначення недоліків та обґрунтування напрямів оптимізації формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Ключові слова: доходи місцевих бюджетів, податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій із капіталом, трансферти, місцеві податки і збори.

Постановка проблеми. Питання пошуку можливостей оптимального перерозподілу повноважень та фінансових ресурсів між центральними та місцевими органами влади та самоврядування є одним із найбільш актуальних із точки зору підвищення ефективності та стійкості бюджетної системи України. Проголошена масштабна реформа вітчизняної бюджетної системи робить акцент на децентралізацію бюджетних ресурсів та забезпечення більшої фінансової самостійності та незалежності місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання місцевих бюджетів, зокрема податкової складової їхньої дохідної частини, розкривалися у працях вітчизняних науковців: С.А Буковинського, О.Д Василика, О.П Кириленко, В.І Кравченка, І.О Луніної, В.М Опаріна, К.В Павлюк, І.Я Чугунова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із цим на недостатньому науково-практичному рівні є розкриття місця сучасних податкових надходжень у формуванні доходів місцевих бюджетів у зв'язку із децентралізацією бюджетних ресурсів. У сучасних умовах соціально-економічного розвитку держави залишається невирішеною проблема збільшення ролі податкових надходжень у дохідній частині місцевих бюджетів.

Мета статті полягає у розкритті складу податкових надходжень місцевих бюджетів та визначенні шляхів підвищення фіскальної ролі податків і зборів, які формують доходи місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з діючим законодавством, а саме відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України, доходами бюджету є податкові, неподаткові та інші надходження на без-

поворотній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) [1].

Із точки зору фінансової теорії не існує єдиного підходу до визначення категорії «доходи місцевих бюджетів». Так, В.І. Кравченко дає наступне визначення доходів місцевих бюджетів – це «кошти, які надходять до відповідних місцевих бюджетів у розмірах і порядку, установлених законодавчо» [2, с. 399]. О.П. Кириленко визначає доходи місцевих бюджетів як доходи, що складаються із власних і закріплених надходжень, перелік яких визначений на тривалу перспективу [3, с. 140]. О.Д. Василик та К.В. Павлюк вважають, що економічна сутність доходів місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад і місцевих державних адміністрацій [4, с. 176].

Теж саме стосується і джерел формування доходів місцевих бюджетів. Зокрема, В. Венгер вважає, що за джерелами доходи місцевих органів влади поділяються на: податкові доходи; неподаткові доходи (платежі, доходи від майна, що належить місцевій владі, та від господарської діяльності підприємств комунальної форми власності, залучені на ринку позичкового капіталу); доходи за рахунок кредитів та позик; трансферти від центральної влади та органів вищого територіального рівня [5, с. 216].

Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук та Н.В. Кучкова до джерел доходів місцевих бюджетів відносять податкові та неподаткові надходження, трансферти та доходи від операцій із капіталом [6, с. 61].

Таким чином, урахувавши діюче законодавство та погляди вітчизняних науковців, до доходів місцевих бюджетів можливо віднести:

- податкові надходження;
- неподаткові надходження;
- доходи від операцій із капіталом;
- трансферти (рис. 1).

Складовими частинами доходів місцевого бюджету є загальний та спеціальний фонди. Бюджетний кодекс України у ст. 13 чітко визначає, що доходи місцевого бюджету зараховуються до загального або спеціального фонду місцевого бюджету.

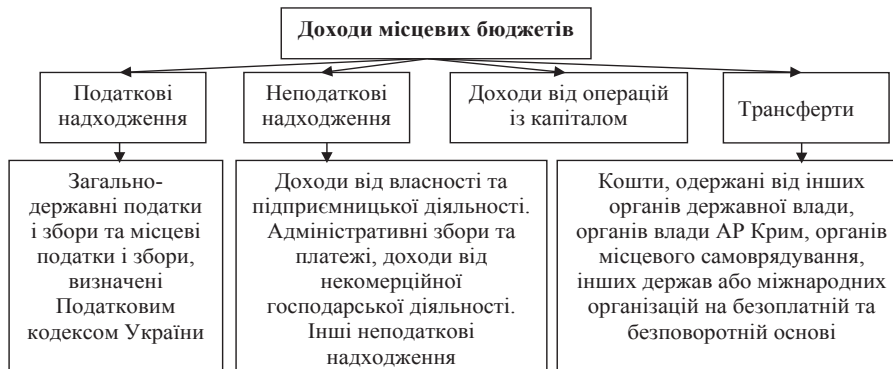

Рис. 1. Джерела формування дохідної частини місцевих бюджетів України

До загального фонду бюджету зараховуються всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду бюджету. Складовими частинами спеціального фонду бюджету є доходи бюджету (включаючи власні надходження бюджетних установ), які мають цільове спрямування. Власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету та можуть включати надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу, надходження місцевого бюджету складаються із доходів бюджету, коштів від місцевих запозичень, повернення раніше отриманих кредитів до бюджету, повернення бюджетних коштів із депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів. Ст. 63 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок влас-

них, визначених законом джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Повний склад доходів місцевих бюджетів визначається статтями 64, 66, 69 Бюджетного кодексу України та щорічними законами про Державний бюджет України.

Розглянемо склад доходів місцевих бюджетів на прикладі міського бюджету м. Вінниця (табл. 1).

Отже, доходи загального фонду міського бюджету м. Вінниця за I півріччя 2015 р. становили 932,5 млн. грн., що на 322,5 млн. грн. більше в порівнянні з минулим роком. Доходи загального фонду міського бюджету м. Вінниця склалися із власних і закріплених доходів та офіційних трансфертів.

До найбільш вагомих джерел власних і закріплених доходів місцевого бюджету належать:

- податок на доходи фізичних осіб;
- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності;

Таблиця 1

Інформація про виконання міського бюджету м. Вінниця за I півріччя 2015 р. по доходах (із порівнянням за минулий рік), млн. грн.

№ п/п	Найменування показників	Виконання за		%	Відхилення (+,-)
		I півр. 2014 р.	I півр. 2015 р.		
I	ДОХОДИ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ	610,0	932,5	152,9	322,5
1.	Власні та закріплені доходи	203,1	401,3	197,6	198,2
1.1	Податок на доходи фізичних осіб	153,6	223,7	145,6	70,1
1.2	Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	0,4	1,0	>2,5	0,6
1.3	Акцизний податок із реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів		39,5		39,5
1.4	Плата за землю	42,8	50,4	117,8	7,6
1.5	Єдиний податок		67,2		67,2
1.6	Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності	1,1	2,2	>2,0	1,1
1.7	Інші доходи	5,2	17,3	>3,3	12,1
2.	Офіційні трансферти	406,9	531,2	130,5	124,3
2.1	Дотації	113,8			-113,8
2.2	Субвенції	293,1	531,2	181,2	238,1
	з них:				
	субвенції з державного бюджету	221,1	530,7	>2,4	309,6
II	ДОХОДИ СПЕЦІАЛЬНОГО ФОНДУ	238,6	61,6	25,8	-177,0
1.	Власні та закріплені доходи	216,6	61,6	28,4	-155,0
	У тому числі:				
1.1	Власні надходження бюджетних установ	143,3	25,9	18,1	-117,4
1.2	Єдиний податок	52,4			-52,4
1.3	Збір за першу реєстрацію транспортного засобу	1,3			-1,3
1.4	Цільові фонди, утворені органами місцевого самоврядування	3,4	4,5	132,4	1,1
1.5	Кошти від продажу землі	10,4	28,3	>2,7	17,9
1.6	Кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності	2,8	1,1	39,3	-1,7
1.7	Інші доходи	3,0	1,8	60,0	-1,2
2.	Офіційні трансферти	22,0			-22,0
2.1	Субвенції	22,0			-22,0
	з них:				
	субвенції з державного бюджету	22,0			-22,0
III	РАЗОМ ДОХОДИ	848,6	994,1	117,1	145,5
1.	Власні та закріплені доходи	419,7	462,9	110,3	43,2
2.	Офіційні трансферти	428,9	531,2	123,9	102,3
2.1	Дотації	113,8			-113,8
2.2	Субвенції	315,1	531,2	168,6	216,1
	з них:				
	субвенції з державного бюджету	243,1	530,7	218,3	287,6

Джерело: [7]

- акцизний податок із реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів;

- плата за землю;
- єдиний податок;
- надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності;
- інші доходи.

За наявності об'єктів оподаткування до таких доходів включаються також:

- податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

- збір за місця для паркування транспортних засобів, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

- туристичний збір, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

- рентна плата та плата за використання природних ресурсів (рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування; рентна плата за спеціальне використання води; рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення).

Офіційні трансферти включають дотації та субвенції, у тому числі субвенції з державного бюджету.

Відповідно до діючого законодавства, у державному бюджеті України затверджується обсяг міжбюджетних трансфертів окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів. Міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Згідно з Бюджетним кодексом України, міжбюджетні трансферти поділяються на:

- базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету України місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

- субвенції;

- реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету України з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

- додаткові дотації.

Також у державному бюджеті України можуть передбачатися такі трансферти місцевим бюджетам, як: базова дотація; субвенції на здійснення державних програм соціального захисту; додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів унаслідок надання пільг, установлених державою; субвенція на виконання інвестиційних проектів, освітня субвенція, медична субвенція, субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження; субвенція на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування (50%); інші додаткові дотації та інші субвенції.

Субвенції – це міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції.

Доходи спеціального фонду місцевого бюджету поділяються на власні, закріплені та офіційні трансферти. Такі доходи включають:

- надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів;

- кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва

- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;

- грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності;

- екологічний податок;

- відрахування вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів;

- власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;

- цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

- надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами;

- субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;

- повернення кредитів, наданих із місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;

- повернення кредитів, наданих із місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;

- надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу;

- інші доходи.

Загалом, усі доходи місцевих бюджетів можливо класифікувати наступним чином:

- за бюджетною класифікацією та Бюджетним кодексом України – це податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій із капіталом, міжбюджетні трансферти, цільові фонди;

- за методами мобілізації – це податкові, неподаткові, міжбюджетні трансферти, інші надходження;

- за джерелами надходження – це частина вартості ВВП, доходи від приватизації муніципальної власності, доходи від майна (продажу, оренди), що належить місцевій владі, інших муніципальних цінностей;

- за формами залучення – це власні, закріплені, регулюючі.

За підсумками I півріччя 2015 р. головними у структурі доходів місцевого бюджету м. Вінниця є:

- податок на доходи фізичних осіб – 22,5%;

- плата за землю – 5,1%;

- власні надходження бюджетних установ – 2,6%;

- єдиний податок – 6,8%;

- акцизний податок із реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів – 4,0%;

- інші доходи – 5,7%;

- офіційні трансферти (дотації та субвенції) – 53,4%.

На сьогодні в Україні налічується 11 761 місцевий бюджет (без місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополь), у тому числі:

- 24 обласні бюджети;
- 1 міський бюджет м. Київ;
- 173 бюджети міст обласного значення;
- 474 районних бюджетів;
- 266 міських бюджетів міст районного значення;
- 743 селищних бюджетів;
- 48 бюджетів районів у містах;
- 10 032 сільських бюджетів.

Ураховуючи, що з майже 12 тис. місцевих бюджетів України дотаційність 5,4 тис. становить 70%, а 0,5 тис. – перевищує 90%, особливо актуальним є питання одночасного проведення адміністративно-територіальної реформи та бюджетної децентралізації.

Отже, у сучасних умовах дефіциту фінансових ресурсів на місцях важливим завданням є збільшення значення податкових надходжень як складової доходів місцевих бюджетів, зокрема місцевих податків і зборів (рис. 2).

Висновки. Отже, із метою підвищення фіскальної ролі податків і зборів, які формують доходи місцевих бюджетів, необхідно:

- аналізувати причини зменшення надходжень до місцевих бюджетів у порівнянні з минулими періодами, як у розрізі податків і зборів так і бюджетоутворюючих їхніх платників;
- визначити можливі шляхи мінімізації негативних тенденцій щодо надходження податкових платежів;
- систематично забезпечувати взаємодію та координацію роботи органів місцевого самоврядування, територіальних органів інспекції з питань праці, органів Державної фіскальної служби України, Державного земельного агентства та усіх правоохоронних органів, спрямо-

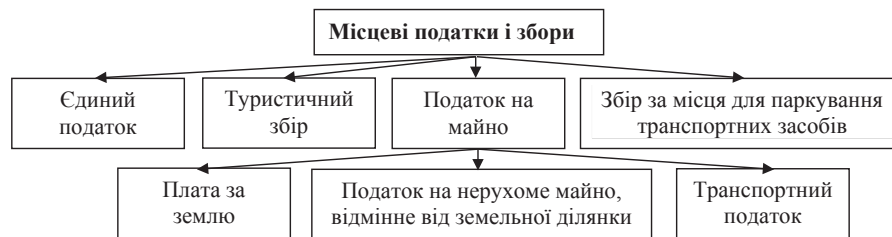

Рис. 2. Склад місцевих податків і зборів, що формують дохідну частину місцевих бюджетів у 2016 р.

Джерело: систематизовано автором за [8]

вану на наповнення дохідної частини місцевих бюджетів;

- аналізувати причини несплати акцизного податку з кінцевих продажів суб'єктами господарювання, які здійснюють торгівлю на територіях органів місцевого самоврядування;

- органам місцевого самоврядування спільно з контролюючими органами розробляти плани заходів, спрямованих на повну мобілізацію до місцевих бюджетів податків і зборів;

- проводити роботу з платниками податків, які мають значні суми боргу за податковими зобов'язаннями до місцевих бюджетів, та платниками, які допустили його збільшення, щодо повного погашення заборгованості зі сплати податків і зборів;

- розробляти графіки погашення податкового боргу зі сплати податків і зборів до місцевих бюджетів та забезпечувати систематичний контроль їхнього виконання;

- проводити заходи контролю діяльності юридичних та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які порушують податкове законодавство при виплаті заробітної плати та не перераховують податок на доходи фізичних осіб.

У контексті посилення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування перспективним напрямом дослідження є визначення шляхів збільшення фіскальної ролі місцевих податків і зборів із урахуванням досвіду країн Європейського Союзу.

Список літератури:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України : [навч. посіб.] / В.І. Кравченко. – К. : Знання, КОО, 1999. – 487 с.
3. Кириленко О.П. Місцеві фінанси : [навч. посіб.] / О.П. Кириленко. – Тернопіль : Астон, 2004. – 192 с.
4. Василик О.Д. Бюджетна система України : [підручник] / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К. : Центр учбової літератури, 2004. – 544 с.
5. Венгер В.В. Фінанси : [навч. посіб.] / В.В. Венгер. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.
6. Місцеві фінанси : [навч. посіб.] / Т.М. Рева, К.Ф. Ковальчук, Н.В. Кучкова. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
7. Офіційний портал міста Вінниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=74>.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.

Никитишин А. О.

Винницкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

НАЛОГОВЫЕ ПОСТУПЛЕНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ДОХОДОВ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ

Резюме

Рассмотрены теоретические и практические аспекты формирования доходной части местных бюджетов. Исследованы основные источники наполнения местных бюджетов, в том числе за счет налоговых и неналоговых поступлений, доходов от операций с капиталом и за счет межбюджетных трансфертов. Исследованы основные особенности формирования местных бюджетов в Украине и охарактеризованы местные налоги и сборы как составляющие местного бюджета. Значительное внимание обращено на определение недостатков и обоснование направлений оптимизации формирования доходов местных бюджетов в условиях децентрализации.

Ключевые слова: доходы местных бюджетов, налоговые и неналоговые поступления, доходы от операций с капиталом, трансферты, местные налоги и сборы.

Nikitishin A. O.

Vinnitsa Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

TAX REVENUES AS A PART OF LOCAL BUDGETS

Summary

The author of the article considers theoretical and practical aspects of local budgets profits formation. The basic sources of filling of local budgets in particular due to tax and non-tax revenues, incomes from operations with a capital and due to interbudgetary transfers are investigated. The author researches the main features of local budgets in Ukraine and characterizes local taxes and fees as part of the local budget. Also considerable attention is paid to determination of defects and substantiation of directions of optimization of forming of revenues of local budgets in the conditions of decentralization.

Keywords: local budgets profits, tax and non-tax revenues, incomes from operations with capital, transfers, local taxes and duties.

УДК 005.584.1:336.14:061.1

Олійник Л. А.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Добрівський В. Г.

Відокремлений підрозділ

Національного університету біоресурсів і природокористування України

«Боярський коледж екології і природних ресурсів»

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ГОСПОДАРСТВАХ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Досліджено особливості фінансового моніторингу та запропоновано показники для його проведення в навчально-дослідних господарствах бюджетних установ аграрної сфери на прикладі ВП НУБіП України «Великоснігинське навчально-дослідне господарство ім. О.В. Музиченка». Запропоновано господарству напрями покращання здійснення фінансового моніторингу в сучасних умовах. Доведено, що фінансовий моніторинг навчально-дослідних господарств бюджетних установ аграрної сфери можливо проводити, використовуючи традиційний аналіз, але враховуючи особливості бюджетних установ.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, навчально-дослідне господарство, бюджетна установа, госпрозрахунок, спеціальний фонд, кошторис.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки важливу роль відіграє діяльність бюджетних установ, так як, згідно із законодавством, вони повністю утримуються за рахунок державного бюджету чи місцевих бюджетів. До складу бюджетних установ відносяться навчально-дослідні господарства, які функціонують на засадах госпрозрахунку. Питання здійснення фінансового моніторингу саме бюджетних установ аграрної сфери зараз стоїть гостро, особливо в нинішніх умовах жорсткої економії та посиленого контролю ефективності використання бюджетних коштів. За допомогою фінансового моніторингу навчально-дослідні господарства повинні виявляти негативні

фактори впливу на їхні власні надходження й оперативню управляти своєю фінансовою діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам фінансового моніторингу бюджетних установ із різних точок зору приділяли увагу такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як М. Білик, Н. Верхоглядова, К. Ізмайлова, О. Коляда, О. Кононенко, І. Мойсеєнко, Н. Нестеренко, А. Поддєрьогін, С. Салига, О. Терещенко, Є. Ткаченко, А. Томпсон, Ю. Цал-Цалко, Н. Шморгун, О. Яришко та ін. У своїх працях вони розглянули базові показники, індикатори діяльності, інструменти контролю, оцінки фінансового стану й фінансових результатів підприємств.